

community. The trends in the study of local political identity in the modern Ukrainian political science are considered:

- theoretical and methodological approaches to the study of local identities: concepts, characteristics of the main categories of territorial identities, methodology of study (H. Korzhov, H. Nosova and N. Mikhno);

- problems of formation of local identities of united territorial communities, as a necessary condition for their effective development: mechanisms, factors and potential, practices (Ya. Kotenko and A. Tkachuk, N. Natalenko, O. Vrublevsky, O. Dancheva, A. Seitosmanov and E. Chubarov);

- territorial identities in the context of the formation of subsidiary democracy, democratic political culture (M. Bryl, T. Panchenko, I. Lutsiuk and S. Matvienkiv);

- study of features, factors and mechanisms of formation of local identities of Ukrainian cities, their socio-cultural differences and the level of inclusion in the national process (T. Bevz, O. Zorich, M. Karmazina, O. Musiiezdov, N. Rotar and H. Fesenko).

Nevertheless, Ukrainian academic community still is not aware about many issues related to the study of local political identities. Therefore, there are still some relevant research areas: the further study of foreign experience in the formation of local identities; the role of local identity in the formation of social capital of the territory, social solidarity and responsibility; study of local political identity as a factor and resource of territorial development, etc.

Key words: *political identity, territorial identity, regional identity, local identity.*

УДК 327:623.454.8

В. В. Мироненко

ОСОБЛИВОСТІ СВІТОВОЇ ПОЛІТИКИ ЩОДО РАКЕТНО-ЯДЕРНИХ ОЗБРОЄНЬ

У статті здійснено характеристику основних тенденцій світової політики щодо ракетно-ядерних озброєнь у сфері забезпечення міжнародної і національної безпеки, надано оцінку значенню ракетно-ядерних програм у сучасних міжнародних політичних безпекових відносинах.

У статті використано різноманітні методи політологічних досліджень, що надали можливість сформулювати достовірні результати аналізу. Зокрема, методологія порівняльного аналізу є одним із головних напрямів у сучасній світовій політології і вона була застосована для порівняння різноманітних наукових підходів щодо оцінки особливостей світової політики щодо ракетно-ядерних озброєнь. Широкий спектр залучення науково-методологічного інструментарію насамперед пов'язаний із тим, що у вітчизняній політичній науці практично не розроблені такі поняття, як метод порівняльного аналізу, порівняльна політологія, компаративне порівняння. Водночас у західній політології ця сфера науки досліджена досить ґрунтовно, що надало можливість застосувати методи західних досліджень.

Науково-теоретичне порівняння, що використано у статті, виступає особливим методом, а дослідною методологічною стратегією, що охоплює політичні аспекти ракетно-ядерних програм, їх вихідну концептуальну структуру, сформульовані

дослідницькі гіпотези, інструменти вимірювання, що досліджуються, а також аналіз емпіричного матеріалу, отримуваний науковий результат.

Доведено, що держави, котрі реалізують ракетно-ядерні програми, здійснюють дану політику у двох напрямках: підготовка і реалізація ракетно-ядерних програм з метою встановлення політичного контролю і недопущення порушення ракетно-ядерного балансу у світі і розробка ракетно-ядерних програм з метою реалізації функції забезпечення національної безпеки і отримання політичної автономії у міжнародних відносинах.

Показано, що політичні інститути по стримуванню розповсюдження ракетно-ядерної зброї у сучасних міжнародних відносинах покликані забезпечити наступність процесу скорочення озброєнь в умовах очевидності зміни парадигми міжнародних відносин і перспективах політичної поляризації світового порядку.

Ключові слова: *ракетно-ядерні програми, міжнародна безпека, нерозповсюдження ядерної зброї, гонка озброєнь.*

DOI 10.34079/2226-2830-2021-11-31-32-152-160

Актуальність теми. Наявність у держав ракетно-ядерного озброєння із одночасною політикою стримування його розповсюдження створили специфічну міжнародно-політичну систему взаємовідносин, що позначилося на формуванні внутрішньополітичних доктрин, побудованих на реальних безпекових інтересах держав. У сучасному світі така політика внутрішньополітичного реалізму ще тривалий час залишатиметься для більшості держав провідною стратегією забезпечення національної безпеки, а розвинений ядерний потенціал залишатиметься певним «страховим полісом» безпеки та інструментом гарантій союзникам. Утім, провідні ядерні держави розуміють, що ядерна зброя вже не може слугувати інструментом досягнення військових цілей, тому розглядають її передусім як інструмент політики. Тобто перший парадокс формули Г. Моргентау, що у політиці ядерних держав «одночасно із прагненням використовувати ядерну або іншу силу у міжнародних відносинах існує і страх удатися до неї через загрозу загальної ядерної катастрофи», залишається актуальним і сьогодні (Соболев, 2013, с.166). Саме тому актуальним напрямом сучасних політологічних досліджень слід визнати особливості світової політики щодо ракетно-ядерних озброєнь.

Стан наукової розробки проблеми. Тенденції щодо світової політики у сфері ракетно-ядерних озброєнь привертають увагу як вітчизняних, так і зарубіжних вчених. Враховуючи негативний досвід захисту суверенітету і територіальної цілісності, українські вчені приділяють увагу питанням щодо виконання міжнародних зобов'язань країнами-гарантами територіальної цілісності України та міжнародним аспектам ядерної політики загалом. Серед таких дослідників визначаємо Л. В. Гонюкову, Я.І. Заваду, В. М. Козакова, В. А. Ребало, А.А. Соболева, О.І.Попович та інших. Враховуючи значний внесок даних вчених у проблеми ракетно-ядерної політики, слід зазначити, що загальний контекст світової політики у сфері ракетно-ядерних озброєнь не знайшов акцентованого і системного висвітлення.

Мета і завдання статті. Метою даної статті є характеристика основних тенденцій світової політики щодо ракетно-ядерних озброєнь у сфері забезпечення міжнародної і національної безпеки, завданням статті є осмислення значення ракетно-ядерних програм у сучасних міжнародних політичних безпекових відносинах.

Основний матеріал. Сьогодні відомо тільки вісім країн, які впровадили ракетно-ядерні програми і п'ять із них приєдналися до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї (ДНЯЗ), у наслідок чого користуються особливими правами і привілеями відповідно норм міжнародного права. В порядку розміру їх ядерних арсеналів, це: Росія, США, Китай, Франція і Великобританія. Члени цієї групи розробили і впровадили свої ракетно-ядерні програми протягом 20 років після Другої світової війни, і, за визначенням група залишалася на подив стабільною.

Поява ядерного озброєння в Індії та Пакистані, усвідомлення можливості його наявності в Ізраїля, випробування ядерного заряду в КНДР (2006 і 2009 рр.), існування великої кількості держав, що стоять на порозі створення ядерних боєприпасів, дають привід констатувати, що всі ці події пов'язані між собою і представляють ланки єдиного ланцюга – світового процесу поширення ядерної зброї.

Процес поширення розвивається в історичній перспективі під впливом двох основних груп факторів. Перша група робить стримуючий вплив на його розвиток, а друга, навпаки, сприяє цьому. З числа найбільш важливих стримуючих факторів слід виділити ті, які пов'язані з осмисленням згубних наслідків ядерної війни. До їх числа можна віднести Договір про нерозповсюдження ядерної зброї. В основу Договору покладена концепція відмови неядерних країн від створення ядерної зброї в обмін на надання їм допомоги з боку ядерних держав у вирішенні проблем ядерної енергетики і проблем ядерних досліджень. Договір забороняє ядерним державам передавати, допомагати і заохочувати створення ядерної зброї іншими країнами, в той же час він зобов'язує неядерні держави (учасників Договору) відмовитися від намірів володіти цією зброєю, не отримувати ні від кого, не виробляти і не набувати її якимось іншим способом. Крім іншого Договір зобов'язує ядерні держави йти шляхом ядерного роззброєння, тим самим тісно пов'язує проблему нерозповсюдження ядерної зброї з проблемою ядерного роззброєння (Кононов, 2011, с.35).

Залишаються поза ДНЯЗ країни з потужними військово-ядерними потенціалами, які прагнуть отримати визнання офіційного статусу ядерних держав. У світовій політиці виразно проявилася очевидна проблема: прямий і зворотній взаємозв'язок ядерного стримування і нерозповсюдження. Багато неядерних країн, особливо з Руху нерозповсюдження, вбачають ефективним ядерне стримування в забезпеченні безпеки ядерних держав. У зв'язку з цим у деяких з них виникає прагнення до придбання ядерної зброї, особливо коли інші способи забезпечення національної безпеки не дають потрібних результатів (Антонов, 2004, с.75).

Діяльність багатьох міжнародних інститутів також стримує процес поширення. Тут, в першу чергу, слід зазначити роль ООН, яка послідовно виступає за нерозповсюдження ядерної зброї. Під егідою цієї організації генеруються численні ідеї та підходи щодо запобігання ядерної війни і здійснюється практична діяльність в цьому напрямку. В результаті активної позиції ООН були відвернені численні спроби держав стати власниками ядерної зброї (Кононов Л.А., 2011, с. 35).

Оцінюючи процес ядерного поширення за останній період, дослідники зазначають (Веселов, 2010, с.70), що він має три виміри: один «горизонтальний» (розширення числа держав, що володіють ядерною зброєю) і два «вертикальних» (кількісний і якісний розвиток своїх потенціалів ядерними державами). Горизонтальне поширення починалося не з однієї точки. У 1920-і і 1930-і рр. процес розвивався як творча взаємодія розкиданого по різних країнах колективу вчених, тобто по суті як міжнародний проект, який не мав єдиного центру управління. При цьому фізики-ядерники вели дослідження в стінах лабораторій, дуже

далеких від кабінетів політиків. Після досягнення певного порогу стало необхідним втручання держави, а міжнародна ситуація поставила відповідний вектор – воєнне застосування, надовго відклавши мирні варіанти використання атомної енергії. Слід зазначити, що це втручання відбулося з ініціативи самих фізиків (меморандуми Пайерлса-Фріша, лист А. Ейнштейна Ф. Рузвельту), а спосіб доведення інформації до вищих керівників визначив і результативність перших національних атомних проєктів. Там, де вчені знайшли неофіційних посередників, які зуміли безпосередньо звернутися до глав держав (Великобританія, США), ці проєкти були реалізовані. Там, де цієї можливості не було, роботи не вийшли з лабораторій. Це відноситься не тільки до Німеччини і Японії, але і до Радянського Союзу, де після закінчення війни їх довелося починати, по суті, заново (за оцінками істориків, асигнування на радянський атомний проєкт до кінця війни відповідали приблизною вартості 100 танків Т-34 (Zaloga, 2002, с.4).

Сучасний етап розвитку міжнародного контролю над нерозповсюдженням ядерної зброї характеризується посиленням уваги з боку світової спільноти до проблеми ефективності контролю, а також до шляхів та можливостей її підвищення. Така постановка питання викликана тим, що в останні десятиліття були виявлені факти приховування створення та розвитку військових ядерних програм. Так, під час війни у Перській Затоці 1991 року в Іраку, була виявлена підпільна програма з виробництва ядерної зброї; в Ірані – ведення робіт по створенню зброї масового ураження, в ПАР було створено ядерну зброю, в КНДР ведеться незаявлена військова ядерна діяльність. Центральна роль у здійсненні контролю в галузі нерозповсюдження ядерної зброї належить Міжнародному агентству з атомної енергії (МАГАТЕ), тому саме до діяльності Агентства – її сильним та слабким сторонам – привернуто увагу різного статусу і рівня значимості установ, відомств, наукововишукувальних формувань практично всіх держав-членів Організації. На нинішньому етапі подальші заходи щодо посилення та вдосконалення контролю та розширення сфери його застосування виробляються як у рамках самого МАГАТЕ, так й у взаємодії із згаданими вище інститутами. На сьогоднішній день, проблематика нерозповсюдження ядерної зброї, не дивлячись на те, що багато науковців вважають її історичним реліктом, залишається на порядку-денному у державах, що реалізують політику із використанням ракетно-ядерних озброєнь. На відміну від ХХ, в ХХІ ст. вона позиціонує себе, більшою мірою, як засіб тиску, примусу, шантажу та маніпулювання (Вонсович, 2016, с.85).

Ця міжнародна організація активно протидіє незаконному розповсюдженню ядерних технологій, на базі яких можна було б створити ядерну зброю, веде безперервний моніторинг стану ядерної діяльності держав і виконання ними прийнятих на себе міжнародних зобов'язань у ядерній сфері, організовує наукові дослідження з проблем ядерної безпеки, а також виконує ряд інших функцій. МАГАТЕ тісно взаємодіє з ООН, представляючи туди щорічні доповіді про ступінь ядерної небезпеки в світі і пропонує заходів щодо її зниження. Завдяки діяльності МАГАТЕ багато країн відмовляються від намірів придбати ядерну зброю (Кононов, 2011, с.35).

Незважаючи на глобальні зрушення в світі після «холодної війни», на зміни в характері міжнародних відносин, ядерне стримування не змінює свого змісту. У той же час в різних країнах відбуваються суперечливі процеси щодо ядерних озброєнь. Одні держави ведуть лінію на їх скорочення, інші не готові брати конкретних зобов'язань по їх ненарощуванню і ліквідації. Очевидна тенденція на користь вдосконалення ядерних арсеналів. Навіть країни

НАТО, більшість з яких – неядерні, як і раніше зберігають на своїй території ядерну зброю і відповідну воєнно-технічну інфраструктуру (Антонов и др., 2009, с.133).

В результаті виникла невідповідність між наявними арсеналами і реальними потребами. Намагаючись вирішити це протиріччя, група фахівців з системного аналізу, які працювали в апараті міністра оборони США, виробила критерії визначення оптимального розміру ракетно-ядерного потенціалу на основі «порога насичення». Під цим порогом вони розуміли рівень, вище якого навіть при досить значному збільшенні кількості боєприпасів, що доставляються до цілі, збільшення ефекту знищення промисловості і населення зазнала нападу боку стає мінімальним. Розрахунки показували, що цей поріг становить приблизно 400 Мт (тобто вважалось достатнім доставити на територію противника ракетним ударом приблизно 400 боєголовок по 1 Мт в тротиловому еквіваленті кожна). Публічно цей критерій виклав Р. Макнамара в своїй промові в Сан-Франциско (вересень 1967 р.) (Веселов, 2010, с.78).

Розвиток цієї тенденції має кілька фундаментальних причин. Перевага демократичної однотипної світової спільноти, а також глобалізація світової економіки скорочують живильну політико-економічну середу глобального інституту війни. Не менш важливим фактором є незаперечно доведене всім ходом холодної війни революційне значення характеру ядерного зброї. Створення ядерної зброї означало в широкому плані зникнення можливості перемоги для будь-якої зі сторін, що протягом всієї попередньої історії людства було неодмінною умовою ведення воєн (Раджабли, 2010, с.19). Створивши близько 25 тис. тільки стратегічних ядерних боєзарядів, ядерні держави прийшли до неминучого висновку: застосування ядерної зброї означає не тільки знищення супротивника, а й гарантоване самогубство. Ядерна зброя перетворила холодну війну різновидом «вимушеного миру» між ядерними державами (Smith, 2003, с.21-23). Досвід ядерної конфронтації в роки холодної війни, радикальні скорочення ракетно-ядерних арсеналів США і РФ відповідно до договорів СНО-1, СНО-2, відмова від ядерної зброї Казахстану, Білорусі та України, принципова домовленість РФ і США про подальші більш глибокі скорочення ядерних зарядів і засобів їх доставки, стриманість Великобританії, Франції і Китаю в розвитку своїх національних ядерних потенціалів дозволяють зробити висновок про визнання провідними державами в принципі безперспективність ядерної зброї як засобу досягнення перемоги або ефективного засобу впливу на світову політику. Побоювання (незалежно від їх обґрунтованості) щодо збереження ядерних матеріалів на території пострадянського простору додатково підвищують увагу міжнародної політики до його правонаступників (Раджабли, 2004, с.79-81).

Важливу роль в стримуванні поширення ядерної зброї грають і інші міжнародні організації. Вони проводять дослідження з ядерних проблем, розкривають найбільш гострі ядерні проблеми, генерують ідеї зниження ядерної небезпеки, формують громадську думку, ведуть активну політичну боротьбу і здійснюють контроль за тим, щоб ядерна діяльність не йшла в тіньовий сектор. Діяльність неурядових громадських організацій, виступи відомих політиків і найбільш авторитетних вчених, що попереджають про небезпеку подальшого поширення ядерної зброї, також відіграють значну роль в стримуванні процесу. В сукупності всі перераховані вище та інші чинники являють собою досить серйозну перешкоду на шляху розповсюдження ядерної зброї. Можливо, саме з цієї причини ракетно-ядерним озброєнням володіє поки лише обмежене число держав (Кононов, 2011, с.36).

Аргументом на користь вищезазначеного вважаємо позицію О.І. Поповича, який слушно констатує, що вчені і спеціалісти довели, що створити систему, здатну захистити

всю територію країни від масованих ударів сучасними міжконтинентальними балістичними ракетами з усім арсеналом подолання протиракетної оборони (несправжні цілі, станції активних перешкод, маневруючі бойові блоки), на той час, а можливо і з огляду на перспективу, є неможливим, тому що які б витрати на цю систему не робилися, вона не дає гарантії того, що частка ракет не прорветься крізь «космічний щит», а вже цього буде достатньо, щоб завдати неприпустиму шкоду. Крім того, декілька комбінацій засобів протидії фактично можуть парировати дію такої системи ПРО, причому це може бути забезпечено дешевшим шляхом, ніж той, який передбачав би відповідне нарощування протиракетного потенціалу ударних озброєнь у космосі (Попович, 2008, с.119).

Крім стримуючих факторів у світі мають місце і інші, які, навпаки, сприяють розповсюдженню ядерної зброї. Геополітична нестійкість світу, що характеризується зростанням числа кризових ситуацій на планеті, взаємообумовлених внутрішньої логічної зв'язком. Йдеться про політичні, воєнні, економічні і соціальні причини кризового розвитку (Рогов, 1999, с.4). По суті, сформувалося відповідне транснаціональне конфліктне середовище. І, тим не менш, деякі його риси все ж проглядаються. Так, спостерігається розпад традиційної осі глобального політичного протистояння Захід – Схід на багатовекторні протистояння (в різних регіонах світу) з домінуючим напрямком Північ – Південь. Кризи між державами у цьому напрямку в останні роки стали приймати стійкий характер: дві війни в Іраку, війна в Афганістані, вторгнення Російської Федерації у Крим і інспірація сепаратистських рухів на Донбасі, - це лише неповний перелік воєнних конфліктів у світі за останні роки. Підвищення інтенсивності конфліктних ситуацій аж до військових зіткнень дестабілізує геополітичну обстановку і підігріває наміри політичного керівництва деяких держав до володіння ядерною зброєю. У ньому деякі політики бачать панацею від можливих воєнних посягань. Крім цього геополітична нестійкість багато в чому обумовлена боротьбою ідеологій щодо майбутнього світоустрою (Кононов, 2011, с.36).

Традиційним аргументом на користь ядерної зброї є твердження, що ядерна зброя – це символ воєнної і політичної могутності держави. Тобто держава прагне володіти ядерною зброєю, щоб мати більш широкі можливості для реалізації самостійної політичної лінії і досягнення власних зовнішньополітичних інтересів. Ядерна зброя, підсилює військово-політичний потенціал держави, і дозволяє їй впливати на інших гравців і домагатися, щоб останні діяли відповідно до її інтересів. Факт наявності у держави ядерної зброї створює можливості для більш автономної поведінки на міжнародній арені, підвищує маневреність держави в досягненні своїх політичних цілей. Володіння ядерною зброєю асоціюється не тільки зі зростанням воєнної могутності держави. Наявність у держави ядерної зброї означає, що ця країна має достатній науково-технічний, промисловий і економічний потенціал для її створення. Цей момент можна розглядати в декількох аспектах. По-перше, фактор престижу слід розглядати з точки зору сприйняття громадянами держави факту володіння ядерною зброєю. По-друге, здатність державної системи мобілізувати чималі економічні, політичні та науково-технічні ресурси для того, щоб створити власну ядерну зброю об'єктивно є доказом високого ступеня розвитку держави. Політична карта гордості за досягнення може розіграватися як режимом в цілому, так і окремою політичною партією. По-третє, створення ядерних озброєнь є високотехнологічною сферою діяльності, відповідно причетність до такого роду робіт сприймається як фактор престижу і теоретиками-розробниками, і практикалами-виробниками (Малыгина, 2005, с.107).

Отже, основні тенденції світової політики щодо ракетно-ядерних озброєнь у сфері забезпечення міжнародної і національної безпеки засвідчили блок закономірностей, серед

яких чільне місце відведено напрямам реалізації ракетно-ядерних програм світовими лідерами, що здійснюється у напрямі реалізації політичних цілей щодо зовнішньополітичного впливу у міжнародних відносинах, контролю над недопущенням поширення ракетно-ядерної зброї та забезпечення політичного балансу між ядерними державами, а також у напрямі забезпечення власної національної безпеки у контексті політизації обороноздатності держави. Інший політичний вимір прагнення держав до підготовки ракетно-ядерних програм полягає у забезпеченні міжнародної політичної автономії. Окрім цього, слід зазначити, що архітектоніка міжнародних безпекових відносин зумовлює потребу у ініціації наступності існуючих функцій наявних міжнародних політичних інститутів, що забезпечують ракетно-ядерний баланс у сучасних міжнародних відносинах. Варто визнати закономірною визнано гіпотезу про безальтернативності ракетно-ядерним програмам для провідних країн світу які їх реалізують, що аргументовано політичною парадигмою домінування у міжнародних відносинах і доктринальним обґрунтуванням ефективності з точки зору національної безпеки.

Бібліографічний список

- Антонов, А.И. и др., 2009. Многосторонние подходы к ядерному разоружению: планируя следующие шаги. *Индекс безопасности*, 3-4, с.125–142.
- Антонов, А.И., 2004. ДНЯО и концепция НАТО по «совместному управлению» ядерным оружием. *Ядерный контроль*, 1, с.73–80.
- Веселов, В.А., 2010. Ядерный фактор в мировой политике: структура и содержание. *Вестник Московского университета. Серия 25. Международные отношения и мировая политика*, 1, с.68–90.
- Вонсович, О.С., 2016. Сучасні проблеми нерозповсюдження ядерної зброї та шляхи їх розв'язання. В: А.І. Кудряченко, ред. *Проблеми ядерної безпеки сучасного світу і Україна*. Київ: Інститут всесвітньої історії НАН України, с.80-88.
- Кононов, Л.А., 2011. *Основы ядерной геополитики: становление научного направления*. Москва: Научный мир.
- Малыгина, А.А., 2005. Ядерное оружие как фактор мировой политики: глобализация или деглобализация? *Ученые записки [ИВЭСЭП]*, Т.10: Международные отношения. Исторические, теоретические и региональные аспекты, с.105–108.
- Попович, О.І., 2008. Становлення і розвиток систем протиракетної оборони США і СРСР на початку другої половини ХХ століття. *Військово-науковий вісник*, 10, с.116–130.
- Раджабли, А.А., 2004. *Национальные интересы и международная безопасность (анализ внешнеполитического поведения)*. Баку: БСУ.
- Раджабли, А.А., 2010. Проблемы современной международной политики в сфере глобальной безопасности. *Система ценностей современного общества*. 10-2, с.18–22.
- Рогов, С.М., 1999. Противоракетный вызов Вашингтона. *Независимое военное обозрение*, 19 – 25 февраля, с.4.
- Соболев, А.А., 2013. Стратегічні наступальні озброєння: чинник стримування чи геополітичного впливу? *Стратегічні пріоритети*, 4, с.165–175.
- Smith, B., 2003. *International Security and Peace*. Washington: University Press.
- Zaloga, S., 2002. *The Kremlin's Nuclear Sword: the Rise and Fall of Russia's Strategic Nuclear Forces, 1945–2000*. Washington: Smithsonian Institution Press.

References

- Antonov, A.I. et.al., 2009. *Mnogostoronnie podkhody k yadernomu razoruzheniyu: planiruya sleduyushchie shagi* [Multilateral Approaches to Nuclear Disarmament: Planning the Next Steps]. *Security Index*, 3-4, pp.125–142. (in Russian).
- Antonov, A.I., 2004. DNYaO i kontsepsiya NATO po «sovместnomu upravleniyu» yadernym oruzhiem [The NPT and NATO's concept of "joint control" of nuclear weapons]. *Yaderny Kontrol*, 1, pp.73-78. (in Russian).
- Kononov, L.A., 2011. *Osnovy yadernoy geopolitiki: stanovlenie nauchnogo napravleniya* [Fundamentals of nuclear geopolitics: the formation of a scientific direction]. Moskva: Nauchnyy mir. (in Russian).
- Malygina, A.A., 2005. Yadernoe oruzhie kak faktor mirovoy politiki: globalizatsiya ili deglobalizatsiya? [Nuclear weapons as a factor in world politics: globalization or deglobalization?] *Uchenye zapiski [IVESEP]*, Vol. 10: Mezhdunarodnye otnosheniya. Istoricheskie, teoreticheskie i regionalnye aspekty, pp.105–108. (in Russian).
- Popovych, O.I., 2008. Stanovlennia i rozvytok system protyraketnoi oborony SShA i SRSR na pochatku druhoi polovyny XX stolittia [Formation and development of missile defense systems of the United States and the Soviet Union in the early second half of the twentieth century]. *Military Scientific Journal*, 10, pp.116–130. (in Ukrainian).
- Radzhabli, A.A., 2004. *Natsionalnye interesy i mezhdunarodnaya bezopasnost (analiz vneshnepoliticheskogo povedeniya)* [National Interests and International Security (Analysis of Foreign Policy Behavior)]. Baku: BSU. (in Russian).
- Radzhabli, A.A., 2010. Problemy sovremennoy mezhdunarodnoy politiki v sfere globalnoy bezopasnosti [Problems of Modern International Policy in the Sphere of Global Security]. *Sistema tsennostey sovremennogo obshchestva*, 10-2, pp.18–22. (in Russian).
- Rogov, S.M., 1999. Protivoraketnyy vyzov Vashingtona [Washington's Anti-Missile Challenge]. *Nezavisimoe voennoe obozrenie*, February 19–25, p.4. (in Russian).
- Smith, B., 2003. *International Security and Peace*. Washington: University Press.
- Sobolev, A.A., 2013. Stratehichni nastupalni ozbroiennia: chynnyk strymuvannia chy heopolitychnoho vplyvu? [Strategic Offensive Weapons: a Factor of Deterrence or of Geopolitical Influence?]. *Strategic priorities*, 4, p.165–175. (in Ukrainian).
- Veselov, V.A., 2010. Yadernyy faktor v mirovoy politike: struktura i sodержanie [Nuclear factor in world politics: substance and structure]. *Vestnik Moskovskogo universiteta. Seriâ 25. Mezhdunarodnye otnoşeniâ i mirovaâ politika*, 1, c.68–90. (in Russian).
- Vonsovych, O.S., 2016. Suchasni problemy nerozpovsiudzhennia yadernoi zbroi ta shliakhy yikh rozviazannia [Modern problems of nuclear non-proliferation and ways to solve them]. In: A.I. Kudriachenko, ed. *Problems of nuclear safety of the modern world and Ukraine*. Kyiv: Instytut vsesvitnoi istorii NAN Ukrainy, pp.80-88. (in Ukrainian).
- Zaloga, S., 2002. *The Kremlin's Nuclear Sword: the Rise and Fall of Russia's Strategic Nuclear Forces, 1945–2000*. Washington: Smithsonian Institution Press.
- Стаття надійшла до редакції 19.09.2021 р.

V. Myronenko

FEATURES OF WORLD POLICY IN NUCLEAR MISSILE WEAPONS

The article describes the main trends in world politics in nuclear missile weapons in the field of international and national security, assesses the importance of nuclear missile programs in modern international political security relations.

The article uses various methods of political science research, which made it possible to formulate reliable results of the analysis. In particular, the methodology of comparative analysis is one of the main directions in modern world political science and has been used to compare various scientific approaches to assessing the specifics of world policy in relation to nuclear missile weapons. A wide range of attraction of scientific and methodological tools, first of all, is due to the fact that in domestic political science, such concepts as the method of comparative analysis, comparative political science, and comparative comparison are practically not developed. At the same time, in Western political science, this area of science has been studied quite thoroughly, which made it possible to apply the methods of Western research.

The scientific and theoretical comparison used in the article acts as a special method, and as an experimental methodological strategy, covering the political aspects of nuclear missile programs, their initial conceptual structure, formulated research hypotheses, the measurement tools under study, as well as the analysis of empirical material, the scientific result.

It has been proved that the states that implement nuclear missile programs pursue this policy in two directions: preparation and implementation of nuclear missile programs in order to establish political control and prevent violation of the nuclear missile balance in the world and development of nuclear missile programs in order to implement the function ensuring national security and obtaining political autonomy in international relations. It is shown that political institutions to curb the proliferation of nuclear missiles in modern international relations are designed to ensure the continuity of the arms reduction process in the context of the obvious change in the paradigm of international relations and the prospects for political polarization of the world order.

Key words: *nuclear missile programs, international security, nuclear nonproliferation, arms race.*

УДК 329(4)

В. І. Митрошенко

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ДЕРЖАВ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

У статті висвітлюються теоретико-методологічні аспекти визначення місця і ролі політичних партій у суспільному розвитку сучасних європейських держав в умовах діалектичного поєднання інтеграційних та дезінтеграційних процесів. Зазначається, що політичні партії сучасних європейських держав розвиваються у відповідності до спільних закономірностей та системних параметрів. Розглядаються специфічні особливості діяльності європейських партій у контексті становлення європейського парламентаризму як принципово нового явища політичного життя інтеграційного об'єднання.

Ключові слова: *політична партія, політична система, партійна система, європейська інтеграція, дезінтеграція.*

DOI 10.34079/2226-2830-2021-11-31-32-160-168